

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Vayera:

Aramızdaki Boşluğu Kutsamak

Tora'nın Avraam hakkındaki anlatımının tam kalbinde bir esrar mevcuttur ve bu esrarın, Yahudilik hakkındaki anlayışımız üzerinde muazzam gerektirmeleri vardır.

Avraam kimdi ve neden seçilmişti? Bunun cevabı bariz olmaktan uzaktır. "Tsadik bir adamdı, kendi nesillerinde kusursuzdu" (Bereşit 6:9) sözleriyle tarif edilen Noah'ın aksine, Avraam hakkında hiçbir yerde buna benzer bir tarif yoktur. Adaletsizliğe karşı itiraz eden ve çeşitli sürtüşmelere fiziksel olarak müdahale eden genç Moşe'nin aksine, Avraam hakkında hiçbir portre çizilmemiştir. Avraam, David gibi bir savaşçı olmadığı gibi, Yeşayau gibi öngörü sahibi biri de değildi. Sadece bir yerde, peraşamızın başlarına yakın bir noktada, Tora onu neden özel olarak seçip ayırdığını söylemektedir:

A-Şem, "Yapacağım şeyi Avraam'dan mı saklayacağım?" dedi. "Avraam kesinlikle büyük ve güçlü bir ulus haline gelecek ve yeryüzünün tüm ulusları onun sayesinde mübarek kılınacak. Çünkü onu, çocuklarına ve soyuna, adil ve doğru olanı yaparak A-Şem'in yolunu korumaları talimatını vereceği için seçtim ki bu sayede A-Şem, Avraam için söz verdiği her şeyin gerçekleşmesini sağlayacaktır" (Bereşit 18:19),

Avraam, bir baba olması için seçilmiştir. Gerçekten de Avraam'ın ilk ismi, *Av-Ram*, "yüksek/güçlü bir baba" anlamına gelir ve genişletilmiş adı *Avraam* da "çok sayıda ulusun babası" demektir.

Bunu fark eder etmez, tarihte bir özel isim verilen ilk kişinin *Hava* olduğu aklımıza gelmektedir. Çünkü, demişti Adam, "tüm yaşamın (*hay*) anasıdır o" (Bereşit 3:20). Tora'da anneliğe, babalıktan çok daha önce dikkat çekildiğini not edin (tam olarak söylemek gerekirse arada yirmi nesil vardır; Adam'dan Noah'a on ve Noah'tan Avraam'a on nesil). Bunun sebebi, anneliğin biyolojik bir olgu olmasıdır. Bu olgu tüm ileri düzeyli yaşam formlarında ortaktır. Babalık ise kültürel bir olgudur. Biyolojide, bir çiftin birbirine bağlanması, tek eşlilik ve evlilikte sadakati destekleyen pek az şey vardır ve erkekleri kendi çocuklarına bağlayan etkenler bundan bile daha azdır. Bu nedenledir ki, babalık her zaman, bir toplumda geçerli olan ahlak kurallarından güç almaya ihtiyaç duyar. Bunun yokluğunda aileler gerçekten de çok hızlı bir şekilde parçalanır ve bunun sonucunda geriye kalan yük, bunaltıcı biçimde, terk edilen annenin sırtına yüklenir.

Ebeveynlik kurumu üzerine yapılan bu vurgu – Hava'nın durumunda annelik ve Avraam'ın durumunda babalık – Yahudi maneviyatında kesinlikle merkezi bir yere sahiptir, zira Avraam monoteizminin dünyaya getirdikleri, sırf tanrı sayısını matematiksel olarak çoktan bire indirmekten ibaret değildi. Yisrael'in Tanrı'sı, öncelikli olarak, evreni Big Bang ile harekete geçiren, bilim insanlarının Tanrı'sı değildir. Zorunlu mevcudiyeti bizim beklenmedik varlığımızı destekleyen, filozofların Tanrı'sı da değildir. Hatta mistiklerin Tanrı'sı – *En Sof*, yani bizim

sonluluğumuzu çerçeve içine alan Sonsuzluk – da değildir. Yisrael’in Tanrı’sı *bir ebeveynin, evladını sevdiği ve özenle ilgilendiği şekilde bizi seven ve bizimle özenle ilgilenen Tanrı’dır*.

Bazen Tanrı, babamız olarak tarif edilir: “Hepimizin tek bir Babası yok mu? Bizi bir Tanrı yaratmadı mı?” (Malahi 2:10). Bazı zamanlarda, özellikle de Yeşayau kitabının ileri bölümlerinde, Tanrı bir anne olarak tarif edilir: “Annesinin teselli ettiği bir adam gibi teselli edeceğim sizi” (Yeşayau 66:13). “Unutur mu bir kadın bebeğini, rahminin çocuğunu merhametten [men edecek kadar?! Evet, belki bazen] böyleleri bile unuttur; ama Ben seni [hiçbir zaman] unutmayacağım” (Yeşayau 49:15). Tanrı’nın başlıca niteliği, özellikle de dört harfli *A-Şem* İsmi kullanıldığında, merhamettir ve İbranicede bu sözcük – *rahamim* – “rahim” anlamına gelen *reham* sözcüğünden gelir.

Sonuç olarak, Tanrı ile olan ilişkimiz, ebeveynlerimizle olan ilişkimizle derinden bağlantılıdır ve eğer çocuklarla mübarek kıldırıysak, Tanrı hakkındaki anlayışımız daha da derinleşir. (Amerikalı Yahudi bir kadının bir sözünü çok severim: “Anne olduktan sonra Tanrı’yı daha iyi anlayabiliyorum: Kontrol edemediğiniz bir şey yaratmanın nasıl bir şey olduğunu artık biliyorum.”)

Tüm bunlar, Avraam’ın hikâyesini, anlaması çok zor hale getirmektedir ve bunun iki sebebi vardır: İlki; *Avraam, Tanrı’nın, babasını terk etmesi talimatını verdiği oğuldur*:

“Ülkenden, doğduğun yerden ve babanın evinden git” (Bereşit 12:1).

İkincisi; *Avraam, Tanrı’nın, oğlunu kurban etmesi talimatını verdiği babadır*:

“[Tanrı Avraam’a şöyle] dedi: Oğlunu, tek oğlunu, sevdiğini – Yitshak’ı – alıp Moriya diyarına git ve onu orada, dağlardan sana söyleyeceğim birinin üzerinde bir *Ola-korbanı* [=tamamen yakılarak “yükselen” *korban*] olarak getir” (Bereşit 22:2).

Bu nasıl akla uygun olabilir? Tanrı’nın bu şeyleri herhangi bir insana emretmesini anlamak yeterli kadar zordur. Hele Tanrı’nın Avraam’ı özellikle de ebeveyn-evlat, baba-oğul ilişkisi için bir rol modeli haline gelmesi için seçmiş olması ışığında bu zorluk kat kat artmaktadır.

Tora bize makul bakışa aykırı görünen, temel bir şey öğretmektedir. *Bağlantı olabilmesi için öncelikle ayrılık olmak zorundadır*. Ebeveynlerimize iyi birer

evlat olmanın şartı, kendimiz olmak için gereken boşluğa sahip olmamızdır. Ve evlatlarımıza iyi birer ebeveyn olmanın şartı, onlara kendileri olabilmeleri için gereken boşluğa sahip olma iznini vermemizdir.

Geçen haftaki yazımda Avraam’ın aslında babası Terah’ın önceden başlamış olduğu yolculuğa devam ettiğini öne sürmüştüm. Ancak bunu fark edebilmemiz için belli bir olgunluğa erişmiş olmamız gerekir, çünkü anlatımı ilk kez okuduğumuz zaman, Avraam’ın yepyeni bir yolculuğa çıkmak üzere olduğu izlenimini alabilmekteyiz. Avraam, ünlü *midraş* geleneğinde olduğu gibi, eline aldığı balyozla babasının putlarını kıran gençtir. Ama, ergenlik çağındaki asi davranışlarımıza rağmen, içimizdeki, ebeveynlerimizden almış olduğumuz öğelerin gençken düşündüğümüzden çok daha fazla olduğunu tam olarak takdir etmemiz, hayatın daha ileri bir aşamasında meydana gelir. Yine de, bunu takdir edebilmemiz için, öncelikle bir ayrılık hareketi olmak zorundadır.

Yitshak’ın Bağlanması olayında da buna benzer bir durum söz konusudur. Uzun yıllardır, bu anlatımın amacının, Avraam’ın Tanrı’yı kendi oğlunu kurban edecek kadar çok sevdiği mesajını vermek olmadığını, Tora’nın bu anlatımla Avraam’a, çocuklarımızı ne kadar çok seviyor olursak olalım, *onların sahibi olmadığımızı* öğrettiğini öne sürmüştümdür. İnsanlığın ilk çocuğuna Kayin adı verilmişti, çünkü annesi Hava, “Tanrı’nın yardımıyla bir adam edindim [*kaniti*]” (Bereşit 4:1) demişti. Ebeveynler, çocuklarına sahip olduklarını düşündükleri zaman, bunun sonuçları genellikle trajik olur.

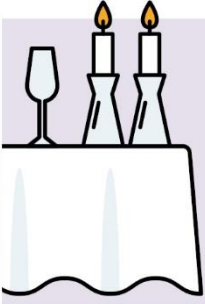
Önce ayr, sonra birleştir. Önce bireyleştir, sonra ilişki kur. Bu, Yahudi maneviyatının esaslarından biridir. Biz Tanrı değiliz. Tanrı biz değildir. Tanrı ile sağlıklı bir ilişkiye sahip olmamıza olanak veren, gökler ve yeryüzü arasındaki sınırların belirginliğidir. Yahudi mistisizminin *bitul a-yeş*, yani Tanrı’nın herkesi kucaklayan sonsuz ışığı içinde benliği tamamen batıl kılma kavramından bahsettiği doğrudur; ancak bu, Yahudi maneviyatının normatif ana akımı değildir. İbrani Kutsal Kitabı’nın erkek ve kadın kahramanları hakkında asıl çarpıcı olan, Tanrı ile konuştukları zaman kendileri olarak kalmalarıdır. Tanrı bizi bunaltmaz. Bu, kabalistlerin *tsimtsum*, yani Tanrı’nın kendisini kısıtlaması olarak adlandırdıkları prensiptir. *Tanrı, kendimiz olabilmemiz için boşluk, mesafe, yer yaratır*.

Avraam'ın babasına ne kadar çok şey borçlu olduğunu anlayabilmesi için, öncelikle kendisini babasından ayırması gerekiyordu (aynısı bizim için de geçerlidir). Yitshak'ın basitçe Avraam'ın bir klonu değil de *Yitshak* olabilmesi için, Avraam'ın, oğlundan ayrılması gerekiyordu. Kotzk Rabi'si, Rami Menahem Mendel bunu taklit edilemez biçimde ifade etmiş, şöyle demişti:

“Eğer ben, ben ben olduğum için bensem ve sen, sen sen olduğun için sensen, o zaman ben benim ve sen sensin. Ama eğer ben, sen sen olduğun için

bensem ve sen, ben ben olduğum için sensen, o zaman ne ben benim, ne de sen sensin!”

Tanrı bizi bir ebeveynin evladını sevdiği gibi sever – *ama evladını gerçekten seven bir ebeveyn, evladının kendi kimliğini geliştirebilmesi için boşluk yaratır*. Sevginin, dibinde yetişen bitkilerin gelişimine olanak tanımayan bir ağaç gibi değil de bir çiçeğin gelişmesini sağlayan güneş ışığı gibi olmasını sağlayan, birbirimiz için yarattığımız boşluktur. Gerek insani gerekse de Tanrısal sevginin rolü, İrlandalı şair John O'Donohue'nin güzel ifadesiyle “aramızdaki boşluğu kutsamaktır”.

Şabat Sofrasında

1. Tanrı, kendimiz olabilmemiz için bize nasıl boşluk açar?
2. Sizce ebeveynlerin, çocuklarının kendileri olabilmeleri için boşluk açmaları onlar için zor mudur?
3. Acaba bu yaklaşım, ebeveynlerin (ve Tanrı'nın) çocuklarını hatalar yapmaya karşı korumalarını engeller mi? Sizce bu iyi bir yaklaşım mıdır, yoksa çok mu risklidir?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/vayera/to-bless-the-space-between-us/>

Family Edition şimdi Türkçe!